

R O S T A.

A CSEHBARÁT MÉCS LÁSZLÓ.

VÁLASZ CSÁSZÁR ELEMÉRNEK.

Császár Elemér megtisztelte a *Kortársak* című népszerű sorozatban megjelent kis Mécs László-füzetemet azzal, hogy a Budapesti Szemle júniusi számában közel három oldalon át foglalkozott vele. Kritikája lesújtóan kedvezőtlen, de Császár Elemér — aki különben saját sorozatában adta ki hasonló tárgyú és előbb ugyancsak a BpSz-ben megjelent tanulmányomat a felvidéki magyar irodalomról — mondott már lényegesebb helyen annyi jót is rólam, hogy az ő tollából a gáncsot is köszönettel kell fogadnom. Hogy mégis felszólalok, azt nem saját védelmemre teszem, hanem ugyanazon elvi okokból, melyek Császár Elemér kritikájának megírására készítették.

Nem kívánom vitatni, hogy Mécs László jelentékeny költő-e vagy sem. Császár Elemér ugyanis azt írja, hogy az ő véleménye messze eltér az enyémtől:

a szerzőjétől, aki Mécs Lászlóban az újabb magyar líra egyik legértékesebb képviselőjét látja s meg van arról győződve, hogy az irodalomtörténet majd megállapítja róla: Új hangot hozott a magyar költészetbe és öröklött kifejezési lehetőségeket széles arányúvá fejlesztett tovább. A neve ott fog állni annak a fejezetnek élén, amelynek ez lesz a címe: Új idealizmus felé.

Igaz, hogy Császár Elemérnek Mécs Lászlóról való jelenlegi véleménye messze eltér nemcsak az enyémtől, hanem attól a Császár Elemérettől is, aki négy évvel ezelőtt a BpSz hasábjain azt írta Mécsről, hogy ő a Felvidéknek egyetlen igaz költője:¹⁾

Mécs László határozott, erős, színes egyéniség. Költő, akinek van mondanivalója. Gazdag lélek és nyílt szív... Lírája... százhúrú hangszer, jóformán minden melódiája más és más, s mert nem jár a régi lírikusoktól szélesre kitaposott utakon, mindig eredeti, mindig újszerű, amit énekel... Ezekre az egyénien színezett érzésekre, ezekre a sajátos veretű gondolatokra megvannak Mécsnek a maga egyéni, sajátos hangjai is. Különösen csengő, szokatlan hangok. Helyenként Adyt hívják emlékezetünkbe, de erejük, élénk színük, művészi formájuk a költőé.²⁾

Kénytelen vagyok szégyenkezve megvallani, hogy én „legjobb barátomról írt tudománytalan magasztalásomban“ nem találtam ilyen színes és lelkes szavakat. Mécs László értékelésére.

De ez nem lényeges. Én is azt mondom, hogy a jövő irodalomtörténete fogja megállapítani, — melyik Császár Elemérnek volt igaza.

Sokkal fontosabb az, hogy Cs. E., mint ezt már Mécs-ismertetésében is tette, újra kétségbevonja Mécs László nemzethűségét, politikumot víve bele az irodalmi kritikába. Kis tanulmányomban eléggé igyekeztem kimutatni (Cs. E. szerint „mesteri fogással“), mennyire szíve gyökeréig magyar

¹⁾ Bp. Sz. 1925. 577. k. 306. l.

²⁾ A kipontozások a magasztaló kitételek lényegtelen változatai.

M. L., mennyit köszönhet neki a felvidék magyarsága és mennyit szenved ezem magyarsága miatt a csehektől: M. L. nem szorul rá az én védelmemre, csak a módszer ellen kívánom teljes objektivitással felelni szavamát, mellyel Cs. E. Mécs Lászlóra a hazaárulást kívánja rábizonyítani. Cs. azt írja: „Akiket a költő megátkoz, azok mi vagyunk, s a győzők, akiket például élénk állít, a csehek. . . , egypár idézet Mécs László verseiből talán rávilágít arra, mint értelmezi a költő a pacifizmust és a nemzethűséget“. Ezek után idézi Császár Elemér a következő versszakot:

Üdv néktek győzők! Átok a rút pártoskodókra,
hiú virtuskodókra, vérük-pocsékolókra,
nagy népi Célok szavára vak, süket
kakaskodókra, hárman-kilenc-felé-futókra,
kik béka-egérharchban elveszték népüket.

Minden vita helyett közlöm ennek a versnek nemidézett részét:

Mint örült agyvelőből kiröppent szörnyű fantom,
bomlott malomként zajló idegzetű titán,
utcakőre állok, sziklához vágva lantom
s nagy-harsogón megújítom rézöblű trombitám:
üdv néktek, akik ültök a diadalszekéren
és részegen daloltok a mámor-paripán.

Ha kellett: hősi karral, ha kellett: árulással,
ha kellett: koldulással, ha kellett: aranyon,
megvéve Lucifert is, ne cimborálna mással,
(mit ér a kincs a népnek, kit mások járma nyom?)
— dolgoztatok a népért s ma diadalszekéren
tündöklök a Szabadság, a legszentebb vagyom.

(Itt következik a Cs. E.-től idézett versszak; azután:)

Üdv néktek, akik ültök a diadalszekéren!
rogyásig lakva jókkal aranszekeretek . . .
népem számára róla csak ezt az egyet kérem:
ő is csinálja végig, amit ti tettetek!
Tanítsa meg a járom, tanítsa még az ostor:
tanuljon tunya népem, tanuljon töletek!

Engem ez a költemény a *Vén cigány*, a *Nagyidai cigányok* és *A gólyához* hangulatára emlékeztet. Császár Elemér nem értette meg, a csehek megértették és köszönetül M. L.-től elszedték az útlevelet és rendőri feiügyelet alá helyezték. Szerintük a költemény tiszta lázítás ő ellenük . . .

Császár Elemér tovább így ír:

A másik helyen azt olvassuk, hogy egy gyermek nevetésére: „Cseh-
zsidó, magyar . . . családdá melegedtek“. Szép gondolat, igazi ember-
szeretet, de a vers (*Gyermekség prófétája*) következő sora így hangzik:

„Gyermek, próféta, prédikálj nekünk!“ Szóval: legyen a magyar és a cseh egy család tagja! S valóban, egy másik versében azt hirdeti, hogy: „Átkozott, ki most sem áll a testvércsókó hajnaltánca!“ Átkozott tehát a magyar, aki nem borul a cseh nyakába!

Igazában az első vers a gyermeki mosoly csodálatos hatalmáról szól; mely a martalóc szívét meglágyítja, mely az anyát a bűn széléről visszarántja. Az idillikus képek sorozatában olvassuk a következő két strófát:

Én láttalak. Rohant a gyorsvonat.
Gőgös csehek, üzött zsidók,
bús magyarok préselten ültek ott.
A levegőben szinte töröket
hullattak a szemek a szűk kupében.

Én láttalak. Álltál a közepén,
mint rózsaszínű ópiumpipa,
a nevetésed szétsugárzott:
szívtott belőled cseh, zsidó, magyar
s terajtdat át családdá melegédtek . . .

Ebben a versben nincs semmi politikum, egyszerű áhítatos sorok; a költő igen nagy *ellentéteket* akart felsorolni és azért alkalmazza ezt a képet. A „Gyermek, próféta prédikálj nekünk“ sor pedig már a következő strófiához tartozik, formailag és tartalmilag. A másik verset M. L. az elszakítás után írta, amikor minden nemzetiség gyűlölettel fordult a magyarság felé s amikor ez a *Hajnali harangszó* valóságos evangéliumként hatott. A Cs. E. által vajmi csonkán idézett versrészlet így hangzik:

Tánc feszüljön a harangban: hajnaleMBER SZIROMTÁNCA,
mely magyar lányt, tót fiúcskát, testvértánCRA PÖNDÖRÍT,
gyermekkeZET gyermekkéZBE, lelket fűZZÖN tavaszláNCBA!
GyűlÖltünk már Káin óta véRivásig, csÖmÖRIG!
Átkozott, ki most sem áll a testvércsókó hajnaltánca!
Átkozott, ki székelyt gyilkol Szentistvánkor, zsidót gúnyol szombaton.

Tehát nem a magyar átkozott, aki nem borul a cseh nyakába, amint Cs. E. ezt túlságos szabadossággal állítja (a *cseh*-szó egyáltalán nem fordul elő a versben), hanem a *cseh, aki magyart gyilkol Szentistvánkor*. A magyar-tót barátkozásra való felszólítást pedig senki sem kárhoztatja, aki a revízióknak igazi híve.

Furcsa alapokon nyugszik ez a házaárulási per és még azt a bókot sem adhatom vissza Császár Elemérnek, hogy „mesteri fogással“ bizonyít. Mécs László nemzethűsége mellett három kötet vers, tízéves fajmentő munkásság és hárommilliónyi elszakított magyarság tesz tanúbizonyságot. Ellene Cs. E. három versidézetet vonultat fel, melyeknek kommentárjai épen az ellenkezőjét mondják annak, amit maguk a versek hirdetnek. Cs. E. jóhiszeműségében ennek

ellenére sincs jogom kételkedni. Tudományos alaposságát műveinek egész sora hirdeti. Mi az oka tehát ennek a nyilvánvaló tévedésnek?

Cs. E. elvszerűen, tudatosan és akartan képviseli irodalomtudományunkban a konzervativizmust. Ebben látja főmisszióját. Kritikájában is gúnyosan emlékezik meg rólunk, mint a *fiatalok* nemzedékéről, akiknek világnézetéből ők, az *öreg*ek nem kérnek. Gyulai Pál is konzervatív volt, anélkül, hogy ezt hangoztatta volna. Cs. E. keresi az alkalmat, hogy vállalt missziójának eleget tegyen és néha bizony Don Quijote-ként indul harci útjára s szélmalomokkal csatázik. Távol áll tőlem, hogy Cs. E. nemesgyökerű és kétségtelenül szükséges konzervativizmusát kifogásoljam, de szerintem az ellenséget rossz helyen keresi. Nem a modern szellemtudományban van az, amely a magyar filológia nemes hagyományait fejleszti tovább és minden, csak nem forradalmi jelenség, sem az elszakított területek költőiben, akiknek nagy részt köszönhető, hogy a trianoni határokon túl még nem halt ki a magyar szó. Legkevésbé pedig bennünk „fiatalokban“, akiket a húszévesek nemzedéke már régen öregeknek tart, akik — két ellentétes nemzedék között állván, mint háborús nemzedék a háborúelőtti és utáni nemzedék között — abban látjuk misszióikat, hogy szakadékokat áthidaljunk, ellentéteket egyeztessünk, tisztelettel az öregek iránt, akik számára Ady Endre még vörös posztó, és megértéssel a fiatalok iránt, akik számára Ady Endre történeti hagyomány. Cs. E. kritizálja minél szigorúbban tudományos munkáinkat, de ne akarjon erőszakkal világnézeti szakadékokat támasztani egy-egy, habár különböző útú nemzedékek között.

(Berlin.)

Farkas Gyula.

NEOKONZERVATIVIZMUS, AVAGY MIRE MEGVÉNÜLÜNK.

Régi és új magyarság harca — a nemzeti alapon álló társadalomban — soha nem volt annyira heves, mint legújában. Az alábbi glosszák annak illusztrálására akarnak szolgálni, hogy mennyire relatív minden állásfoglalás: ami tegnap modern volt, ma konzervatív és megfordítva. Irányok elmulása jelenti a szellemiség örök életét.

1. Magyar és modern.

... S ha elátkozza százszor Pusztaszer,
Mégis győztes, mégis új és magyar.
(Ady Endre.)

Elöttem fekszik egy értekezés az 1894. évből. „Jutalmat nyert a budapesti kir. magyar tudományegyetem bölcsészeti karától“. Címe: *A valóság jelentősége és határai a művészetben*. Jeligéje: Magyar és modern. Szerzője nem más, mint a mai konzervatív akadémikusok egyik vezető egyénisége, a Budapesti Szemle munkatársa, Ady rosszalója: Pap Ferenc.

A fiatal, királygyűrűs Pap Ferencet határozottan Ady előfutárjai közé